

Mano ir kitų moterų gyvenimas tarp Vilniaus, Ženevos ir Dublino

Eglė KAČKUTĖ.

Literatūros tyrinėtoja, kritikė, humanitarinių mokslų (lyginamosios literatūros) daktarė Eglė Kačkutė skirtingu gyvenimo laiku baigė Europos ir anglų literatūros srities studijas Vilniaus, Sorbonos, Kembridžo universitetuose. Domisi moterų, motinystės ir daugiakalbystės temomis literatūroje, yra knygos „Svetimos ir savos“ (VU, 2012) autorė, o šiuo metu dirba Meinuto universitete (Maynooth University). Mokslininkė sutiko pasidalinti su „Pasaulio lietuviu“ savo asmenine profesinės kelionės istorija.

Ryškiai atsimenu, kaip su mama ėjome į daržovių parduotuvės kiemą „stovėti“ eilėje prie bananų. Prieš tai, grįždamos namo, sutikome elegantišką kaimyną Beną. Iš jo skolindavausi knygas, kurias reikėdavo perskaityti mokykloje „pagal sąrašą“ ir kurių neturėjome savo namuose. Jį buvau mačiusi mūsų bendruose pobūviuose, sėdintį prie televizoriaus arba supamajame krėsele su knyga... Tačiau tądien jis lipo laiptais žemyn, nešinas purvina rezgine, kuri jo rankose. Ji buvo skirta keturiems leistiniams kilogramams bananų (tokia buvo pirkėjo norma – daugiau neparduodavo). Kaimynas mums užėmė eilę, ir po kelių valandų mes parsinešėme po keturis kilogramus bananų. Neatsimenu, kiek ilgai juos valgėme, tačiau, likus paskutiniam, pasiūliau jį mamai kaip meilės ir pagarbos išraišką. Ji atsisakė ir perdavė jį man sakydama: „Valgyk taip, kad prisimintum skonį. Gali būti, kad jų daugiau nebeatveš.“ Manau, tai buvo 1985-ieji. Netrukus po to „Liepaičių“ choro nuomajam autobusu apvažiavau pusę Europos ir viską – vaizdus, kvapus, orą, o ypač paveikslus galerijose – „vartojau“ pagal „paskutinio banano“ analogiją: tarsi matyčiau paskutinį kartą. Taip, priklausau kartai, kurią „Vakarai“ viliojo kaip geidžiamas, sunkiai pasiekiamas vaisius. Beje, pokolonijinėje teorijoje šis karštligiškas Vakarų vaikymasis vadinamas „pokolonijiniu troškimu“.

Į Šveicariją atvykau šiam „troškimui“ jau gerokai aprimus. Jau buvau daug

keliavusi, studijavusi ir gyvenusi keliose Europos šalyse. Atvykau be didelės aistros, tiksliau, tik dėl to, kad norėjau gyventi su žmogumi, kuris neseniai buvo tapęs mano vyru, - norėjau pagimdyti ir paauginti vaiką, baigti pradėtą disertaciją, tiesiog palaukti, kol baigsis svarbus vyrui kontraktas šioje šalyje. Neanalizuosiu šio naivaus asmeninio „plano“ trūkumų, tik pabrėšiu, kad Šveicarijoje nejučiomis prabėgo dešimt mūsų gyvenimo metų.

Vos tik atvykusi sutikau dvidešimčia metų už save vyresnę amerikietę Barbarą. Jos jaunėliui tuomet buvo dešimt - tiek, kiek dabar manajam. Mudvi kartu lankėme anglų kalbos dėstymo kursus, o ji buvo geriausia grupės studentė. Vėliau paaiškėjo, kad ji buvo apsigynusi disertaciją prancūzų literatūros tema viename iš stipriausių Amerikos universitetų, o į Šveicariją atvyko panašiai kaip aš - prieš dešimt metų su šeima.

Puikiai prisimenu, kaip įdėmiai vieną pavasario popietę klausiausi jos pasakojimo apie tai, jog Šveicarijoje jos disertacija neturi jokios vertės, ir po dešimties metų vaikų auginimo prieš ją atsivėrė tuštuma, kurią reikėjo kažkuo užpildyti. Tada prisiekiau sau stengtis, kad manęs neištiktų panašus likimas. Mano pastangos nebuvo bevaisės, nors ir ne tokios produktyvios, kaip tikėjausi.

Net nespėjau suvokti, kaip aš irgi tapau „bevertės“ disertacijos autore, namų šeimininke, „vartotoja“, savo vaiko „aukle“ ir vyro žmona... Iki šiol nesuprantu, kuo šie vaidmenys skiriasi nuo „privilegijuotų“ tarnaičių? Gal tik tuo, kad jų darbo diena tam tikrą numatytą valandą baigiasi, o mano - ne. Šveicarijoje mane tarsi kažkas „įspraudė“ į Kitos moters gyvenimą, ir beveik visus dešimtį metų desperatiškai mėginau jį paversti savu.

Galų gale, pripažinusi „pralaimėjimą“, išvykau ten, kur atsirado galimybė gyventi savo gyvenimą: dirbti mylimą darbą, kuriam daug metų ruošiausi ir kaupiau žinias, dovanoti visuomenės labai savo išsilavinimą, gabumus, gauti atlygį už darbą, kartu su vyru auginti sūnų.

Žinią apie mano kraustymąsi iš Ženevos į Dubliną pažįstami, draugai ir net šeimos nariai sutiko kiek susirūpinę ir net pabūgę. Keli šveicarai ne juokais pyktelėjo, tarsi šiuo „įžūliu“ sprendimu būčiau „nuvertinusi“ jų šalį. Daug kas „baugino“ mane šaltu oru, lietumi, nepritekliumi ir lietuviškų „budulių“ kaimynyste. Tenka pripažinti, jog visa tai Dubline išties patyriau, tačiau vis tiek mano gyvenimas tapo prasmingesnis ir mielesnis.

E. Kačkutės nuotrauka. Meinuto universiteto miestelio koplyčia

Šiandien gyvenu ir dirbu vieninteliame Airijos universitetiniame miestelyje – Meinute. Tai nedidelis, stilingas miestelis, išsidėstęs aplink XIX amžiaus pabaigos neogotikinę Koledžo koplyčios varpinę ir pilies griuvėsius. Airijoje Meinitas žinomas dėl šalyje pagarsėjusios kunigų seminarijos, įkurtos 1795 metais. Vėliau ji buvo prijungta prie jauniausio šalies universiteto, pradėjusio veikti 1997 metais. Senoji seminarija dabar sudaro pietinę universitetinio miestelio dalį, kur yra teologijos fakultetas, iki šiol ruošiantis kunigus. Nuo šiaurinės miestelio dalies jį skiria moderni ir jauki Jono Pauliaus II vardo biblioteka. Meinitas turi ir miesto biblioteką (beje, joje yra ir pagarsėjusios Lietuvoje amerikiečių rašytojos Rūtos Šepetys knyga „Between the Shades of Gray“, liet. „Tarp pilkų debesų“).

E. Kačkutės nuotrauka. Dublino vazdai

Traukiniu arba autobusu iš miestelio galima greitai pasiekti Dubliną. Nustebau pamačiusi, kiek daug Meinute dirbančių žmonių gyvena Dubline, ir atvirkščiai. Na, o literatūros legendomis apipintame Dubline išties tvyro literatūrinė atmosfera. Sunku patikėti, kad iki šiol nemenka dalis miesto gyventojų rengiasi panašiai kaip Jamesas Joyce'as: tvidio beretės, juodos (pagal šiuolaikinę madą – aptemptos) kelnės, vyriškos liemenės, odiniai batai į viršų užriestomis „nosimis“, prasegti lietpalčiai vėjo plaukstomais skvernais. Klesti barai su saviveiklos ir profesionalios muzikos bei gyvojo poezijos skaitymo tradicijomis. Dublinas yra visuose svarbiausiuose anglakalbių rašytojų kelionių maršrutuose. Kas keli mėnesiai mieste vyksta literatūros festivaliai. Pavyzdžiui, šį pavasarį Dubline vyks prancūzų ir airių literatūros festivalis, kuriame susitiks ir diskutuos bei savo knygas pristatys prancūzų ir airių rašytojai (tarp jų – ir visiems žinomas Fredericas Beigbederis). Pokalbius moderuos mano kolegos iš Meinuto universiteto Prancūzų katedros. Dubline neseniai lankėsi ir pasaulinio garso režisierius Martinas Scorsese, o gegužę atvyks Werneris Herzogas... Mėgstamiausias Dublino lankytojų eksponatas – Kėlų knyga. Tai – keltiškais raštais išpuošta IX amžiuje po Kristaus lotynų kalba perrašyta biblija. Šalia jos

pamatysi nedideles odines airių misionierių veršeniškes, skirtas biblijoms nešioti. Su šiomis veršeniškėmis vienuoliai, skleisdami Šventąjį Raštą, išvaikščiojo visą Europą. Manau, kad anais laikais ir gimė garsioji airių meilė knygai. Negalėčiau pasakyti, ar šiuolaikiniai airiai masiškai skaito, tačiau tie, su kuriais kasdien susiduriu, skaito tikrai daug.

Darbas ir žmonės, su kuriais tenka praleisti po aštuonias valandas per dieną, penkias dienas per savaitę, sudaro didelę gyvenimo dalį, o su darbu susijusios mintys – dar didesnę. Kasdien apmąstyti ir aptarti svarbius klausimus su žmonėmis, su kuriais mane sieja bendri interesai ir profesija – didžiulė dovana, ypač po to, kai visą dešimtmetį tokius klausimus galėjau aptarinėti tik su Ženevos ežero gulbėmis. Kol kas nedirštu išskirti arba apibendrinti airių charakterio bruožų, tačiau tie airiai, su kuriais teko susidurti, įtikina, jog rūpestis dėl geros atvykėlio savijautos airiui – įstatymas. Neabejoju, kad nesibaigiantis lietus ir aštuoni šimtai metų okupacijos padarė didžiulę įtaką tiek šios šalies gyventojų charakteriui, tiek žmogiškų santykių vertinimui, tiek kultūrai, kuri aprėpia giluminį žinojimą, jog jaunoje ir krizės pažeistoje šalyje ne visados pasiseka gyventi sklandžiai, net ir labiausiai stengiantis, net ir turint sveikai pasvertą, bendranacionalinį norą.

Svarbi mano gyvenimo dalis Šveicarijoje ir Airijoje yra lietuvių bendruomenė. Maniau, jog tai labiau susiję su mano kaip motinos siekais, vaiko bendravimo aplinka, tačiau vėliau suvokiau, kad tai svarbu ir man pačiai. Esu kilusi iš šeimos, kurioje mišrios santuokos ir daugiakalbystė – įprasti reiškiniai. Abu seneliai iš mamos pusės namie kalbėjo keliomis kalbomis. „Diedukas“ – lietuviškai, rusiškai, latviškai ir vokiškai, „baba“ – lietuviškai ir rusiškai. Tiesa, įdomus faktas, kad vasaromis močiutei, kai ji buvo vaikas, tėvai samdė guvernantes iš užsienio, todėl baigusi mokyklą ji jau puikiai mokėjo vokiečių ir anglų kalbas. Kalbų įgūdžiai, žinoma, neatsiranda iš niekur ir niekuomet netrukdo, o štai mano „dieduką“ karo metu jie ištraukė iš mirties nasrų, todėl laikau savo motinos pareiga sukurti sūnui sąlygas puikiai išmokti visas jo „gimtąsias kalbas“. Žinoma, sakydama „puikiai išmokti“ turiu galvoje visus kalbos lygmenis – supratimą, skaitymą, kalbėjimą ir rašybą.

Nesitikėjau, kad ši, regis, tokia natūrali užduotis pasirodys taip sunkiai įgyvendinama. Keisčiausia, kad pirmoji kliūtis iškilo mūsų šeimoje: vaiko tėvui britui (nors jis kalba keliomis kalbomis) ir jo šeimai atrodė, jog lietuvių kalbos pakaks kaip būtinių, šnekamosios, nes jos veikiausiai neprireiks kokiam nors

globalesniam gyvenimo tikslui. Antroji kliūtis buvo tai, kad Ženevoje nebuvo lietuviškos mokyklos, veikiančios savaitgaliais. Man prireikė daug laiko ir energijos, kol ją kartu su kitais sukūriau ir kurį laiką atsidėjusi „stūmiau“ (kitaip savo vadovavimo jai pavadinti negaliu). Visa tai, žinoma, susiję su keista situacija, kad Lietuva tarptautinėje arenoje dar nėra „įsitvirtinusi“ kaip stipri valstybė, turinti plačiai pripažintą, išskirtinį, turtingą kultūros paveldą. Galvojant šia linkme, norėtusi, kad profesionalioji lietuvių kultūra Airijoje taptų matomesnė, girdimesnė ir skaitomesnė.

Lituanistinio švietimo klausimas Airijoje, pasirodo, sprendžiamas kur kas rūpestingiau nei Šveicarijoje. Dubline veikia trys lietuviškos mokyklos filialai, kuriuose yra net po kelias pirmąsias, antrąsias, trečiąsias, ketvirtąsias ir net aukštesniąsias klases, dirba kvalifikuoti lietuvių kalbos mokytojai. Žinoma, kelios valandos lietuvių kalbos pamokų per savaitę neišmokys kalbos taip kaip keliolika, tačiau motinišką lietuvių kalbos „perdavimo“ savo vaikui pareigą galiu vykdyti be objektyvių trukdžių. Gal taip yra dėl tos priežasties, kad lietuvių skaičius Airijoje – stulbinamai didelis. Taip pat didelė jų dalis rūpinasi lietuvių kalbos perdavimu savo vaikams, negailėdami nei laiko, nei lėšų. Beje, Šveicarijos lietuvių požiūris šiuo klausimu yra kitoks. Matyt, Airijos lietuviai, kaip ir aš, dar tikisi, jog egzistuoja „kelias atgal“. Tamsioji pusė yra tai, kad būtent dėl tos pačios priežasties kai kuriems lietuviams nesiseka (o kiti net sąmoningai nesiekia) išmokti airių anglų kalbos ir, cituojant Dalios Staponkutės mintį, tiesiog gyventi Airijoje kaip „lietuviai“. Didžioji Airijos lietuvių dalis gyvena diasporoje, gana uždaroje lietuvių kultūroje, vienoje iš tokių, kokias, pavyzdžiui, pokolonijinių reiškinių tyrinėtojas Stenas Pultzas Moslundas vadina „organišku hibridiškumu“ arba „lėtu tapsmu“. Tiesa, dauguma mano sūnaus lietuviškos mokyklos klasiokų turbūt laikys save lietuvių kilmės airiais, tačiau rašys literatūrą (jei rašys) jau airių anglų kalba. Tokios literatūros aš labai laukčiau, nes ją skaitydami sužinotume apie tikrąsias mūsų kartos emigracijos intencijas, o sykiu ir apie patváriasias lietuviškos mitologijos gijas.

Visa tai vėl gražina mane prie minties apie patirtį su bananais sovietmečiu. Nepaisant to, kad šiandieninė emigracija iš Lietuvos vyksta kaip dramatiškas, sudėtingas, groteskiškas, istorinis ir socialinis-politinis virsmas, individo valia ir pasirinkimai (nors atrodo platūs) šiame procese lieka riboti. Tai – reiškinys, kuris formuoja tam tikrus lietuvių mąstymo stereotipus: pavyzdžiui, tai, kad turtingoje ir socialinių sunkumų mažiau paliestoje Šveicarijoje gyventi neva geriau nei nuo

krizės atsigaunančioje Airijoje, tapusioje ekonominių lietuvių emigrantų „kempine“. Stereotipai yra gajūs, tai – veržli giluminių mąstymo struktūrų išraiška, todėl ir aš dažną naktį nubundu galvodama, ar tik auštantis rytas nenutrauks nuo mano trapios realybės dar vieno iliuzijų šydo.

Spausdinta žurnale „Pasaulio lietuvis“, 2017 m. gegužės numeryje.

Mielai pasidalysime žurnale skelbiamais tekstais ir nuotraukomis, tik prašome nurodyti informacijos šaltinį ir autorius.

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

